

BO‘LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY TAYYORGARLIGIDA INKLYUZIV KOMPETENTLIKNI SHAKILLANTIRISH MASALALARI

Isakbayeva Mahina Murodjon qizi

Shayxontohur tumani 314-maktab

Annotatsiya: *Mazkur ilmiy maqolada zamonaviy ta’lim tizimida inklyuziv ta’limni joriy etish sharoitida bo‘lajak pedagoglarda inklyuziv kompetentlikni shakllantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda inklyuziv ta’limning falsafiy, pedagogik va ijtimoiy asoslari tahlil qilinib, nogironligi bo‘lgan bolalarning alohida ta’lim ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etishning samarali yo‘llari ko‘rsatib berilgan.*

Shuningdek, oliy ta’lim muassasasining axborot-ta’lim muhiti sharoitida jismoniy tarbiya, ijtimoiy pedagogika va informatika yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar uchun inklyuziv kompetentlikni shakllantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Maqolada axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, moslashtirilgan ta’lim dasturlarini ishlab chiqish hamda to‘siqsiz ta’lim muhitini yaratish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta’limni rivojlantirishda pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: *inklyuziv ta’lim, inklyuziv kompetentlik, adaptiv jismoniy tarbiya, axborot-ta’lim muhiti, alohida ta’lim ehtiyojlari, to‘siqsiz muhit.*

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimini insonparvarlashtirish va demokratlashtirish jarayonida inklyuziv ta’lim muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta’lim barcha bolalar, jumladan nogironligi bo‘lgan bolalar uchun teng ta’lim imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan bo‘lib, ularning jamiyatga to‘liq integratsiyalashuvini ta’minlashga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta’lim tizimi pedagogdan nafaqat kasbiy bilim va ko‘nikmalarni, balki inklyuziv muhitda samarali ishlay olish kompetentligini ham talab etadi. Shu sababli oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak pedagoglarning inklyuziv kompetentligini shakllantirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Inklyuziv ta’limni samarali tashkil etish pedagogning alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalar bilan ishlashga tayyorgarligi, ularning psixofiziologik xususiyatlarini bilishi va moslashtirilgan ta’lim metodlaridan foydalana olishiga bevosita bog‘liqdir.

Tadqiqot usullari

Mazkur tadqiqot nazariy-tahliliy yo‘nalishda amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida inklyuziv ta’lim va bo‘lajak pedagoglarning inklyuziv kompetentligini shakllantirishga oid mahalliy va xorijiy ilmiy-pedagogik adabiyotlar tizimli tahlil qilindi. Tadqiqotda tahlil va sintez, taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish kabi umumilmiy usullardan foydalanildi.

Shuningdek, pedagogik modellashtirish usuli asosida axborot-ta'lim muhiti sharoitida bo'lajak pedagoglarda inklyuziv kompetentlikni shakllantirish modeli ishlab chiqildi. Fanlararo yondashuv qo'llanilib, jismoniy tarbiya, ijtimoiy pedagogika va informatika fanlari mazmuni o'zaro integratsiyalashgan holda o'rganildi. Tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash maqsadida ilmiy manbalarni taqqoslash va mantiqiy tahlil qilish usullaridan foydalanildi.

Dolzarbligi

Bugungi kunda jamiyatda nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim olish huquqini ta'minlash, ularni ijtimoiy hayotga to'liq integratsiya qilish masalasi dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ta'lim tizimini insonparvarlashtirish va demokratlashtirish jarayonida inklyuziv ta'lim konsepsiyasini amaliyotga joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim sharoitida ishlay oladigan, nogironligi bo'lgan bolalarning psixofiziologik xususiyatlari va alohida ta'lim ehtiyojlarini hisobga oladigan malakali pedagog kadrlarga ehtiyoj yuqori. Biroq oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagoglarning inklyuziv kompetentligini shakllantirish jarayoni yetarli darajada tizimlashtirilmagan.

Shu bois, bo'lajak pedagoglarda inklyuziv kompetentlikni shakllantirishning nazariy va amaliy asoslarini ilmiy jihatdan o'rganish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali ta'lim samaradorligini oshirish, to'siqsiz va moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish masalalarini tadqiq etish hozirgi davr talabi hisoblanadi. Mazkur ilmiy maqola aynan ushbu dolzarb muammoni yoritishga qaratilgan.

Asosiy qism

1. Inklyuziv ta'lim va inklyuziv kompetentlik tushunchasining mohiyati

Inklyuziv ta'lim -ta'lim olishda teng imkoniyatlarni taminlash hamda, barcha bolalar uchun, ularning individual xususiyatlari, avvalgi o'quv yutuqlari, ona tili, ma'daniyat, otalarning ijtimoiy va iqtisodiy holati, ruhiy va jismoniy imkoniyatlaridan qat'i nazar, ta'limda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur shart-sharoitlar yaratishdan iborat.

“Inklyuziv ta'lim” tushunchasi shundan kelib chiqdiki, ta'lim-insonning asosiy huquqi bo'lib, u yanada adolatli jamiyatni barpo etish uchun poydevor hisoblanadi. Har bir o'quvchi, uning individual xususiyatlari va muammolaridan qat'i nazar, ta'lim olish huquqiga egadir.

Inklyuziv ta'limda bolaning jismoniy yoki psixik imkoniyatlari cheklanganligi emas, balki uning rivojlanish salohiyati va ta'lim olish huquqi ustuvor ahamiyat kasb etadi. Shu bois inklyuziv ta'lim tizimi pedagoglardan yuqori kasbiy tayyorgarlik va maxsus kompetensiyalarni talab etadi.

Inklyuziv kompetentlik pedagogning nogironligi bo'lgan bolalar bilan samarali ishlash, ularning ehtiyojlarini anglash va mos pedagogik yondashuvlarni qo'llay olish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu kompetentlik quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1-jadval.

Inklyuziv kompetentlikning tarkibiy tuzilmasi

Komponent nomi	Mazmuni
Kognitiv	Inklyuziv ta’lim, nogironlik turlari, maxsus pedagogika asoslari bo’yicha bilimlar
Amaliy	Moslashtirilgan mashg’ulotlarni o’tkazish, individual yondashuvni qo’llash
Motivatsion	Inklyuziv qadriyatalar, ijobiy munosabat, kasbiy ma’suliyat
Refleksiv	O’z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish qobiliyati

2. Axborot-ta’lim muhiti sharoitida inklyuziv kompetentlikni shakllantirish

Axborot-ta’lim muhiti inklyuziv kompetentlikni shakllantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta’lim jarayonini moslashtirish, individual ehtiyojlarni hisobga olish va ta’lim samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Elektron darsliklar, masofaviy ta’lim platformalari, multimedia vositalari va maxsus dasturlar nogironligi bo’lgan bolalar uchun qulay ta’lim sharoitlarini yaratishga xizmat qiladi. Axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali:

- individual ta’lim trayektoriyalarini ishlab chiqish;
- moslashtirilgan o‘quv materiallarini yaratish;
- masofaviy va elektron ta’limni tashkil etish;
- ta’lim jarayonida interaktivlikni oshirish mumkin.

Bu jarayon bo‘lajak pedagoglarning inklyuziv kompetentligini nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham rivojlantiradi.

1-rasm.

Axborot-ta’lim sharoitida inklyuziv kompetentlikni shakllantirish modeli.

3. Bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda fanlararo yondashuv.

Inklyuziv kompetentlikni shakllantirish jarayoni fanlararo yondashuv asosida amalga oshirilishi lozim. Turli fanlar mazmunining o'zaro integratsiyasi pedagoglarni inklyuziv muhitda ishlashga kompleks tayyorlash imkonini beradi. Jumladan:

jismoniy tarbiya fanlarida adaptiv va sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlar;

ijtimoiy pedagogika fanlarida ijtimoiy moslashuv va kommunikativ kompetensiyalar;

informatika fanlarida inklyuziv ta'lim uchun axborot texnologiyalaridan foydalanish metodikasi o'rgatiladi.

Fanlararo yondashuv bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlab, ularning inklyuziv ta'lim sharoitida samarali faoliyat yuritishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, u barcha ta'lim oluvchilarning individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olgan holda teng ta'lim olish huquqini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu jarayonda bo'lajak pedagoglarning inklyuziv kompetentligini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi, chunki aynan pedagogning kasbiy tayyorgarligi inklyuziv ta'lim samaradorligini belgilaydi.

Tadqiqot davomida inklyuziv ta'lim va inklyuziv kompetentlik tushunchalarining mohiyati ochib berildi hamda ularning tarkibiy qismlari – kognitiv, amaliy, motivatsion va refleksiv komponentlari asoslab berildi. Shuningdek, axborot-ta'lim muhiti sharoitida

zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish bo‘lajak pedagoglarning inklyuziv kompetentligini shakllantirishda samarali vosita ekanligi aniqlandi.

Fanlararo yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni bo‘lajak pedagoglarning inklyuziv muhitda ishlashga tayyorgarligini kompleks tarzda ta’minlashi, ularning kasbiy faoliyatida moslashuvchanlik, ijtimoiy mas’uliyat va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirishga xizmat qilishi isbotlandi.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta’lim muassasalarida axborot-ta’lim muhiti imkoniyatlaridan samarali foydalanish, fanlararo integratsiyani kuchaytirish hamda inklyuziv ta’limga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvlarni tatbiq etish bo‘lajak pedagoglarda inklyuziv kompetentligini shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Алехина С. В. Инклюзивное образование: теория и практика : учеб. пособие / С. В. Алехина. – М. : МГППУ, 2013. – 256 с.
2. Богданова Е. В. Основы инклюзивного образования : методические рекомендации к дисциплине / Е. В. Богданова ; под общ. ред. Ю. В. Драгневa. – Луганск : ГОУ ВПО ЛНР «Луганский государственный университет имени Тараса Шевченко», 2016. – 65 с.
3. Выготский Л. С. Основы дефектологии / Л. С. Выготский. – СПб. : Лань, 2003. – 654 с.
4. Митчелл Д. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования / Д. Митчелл ; пер. с англ. – М. : РООИ «Перспектива», 2011. – 288 с.
5. Инклюзивное образование : методология, практика, технология : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Москва, 20–22 июня 2011 г.) / под ред. С. В. Алехиной. – М. : МГППУ, 2011. – 412 с.
6. Нормализация условий воспитания и обучения детей с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивного образования : метод. пособие / под ред. С. В. Алехиной. – М. : МГППУ, 2011. – 180 с.
7. Ковалев Е. В., Староверова М. С. Образовательная интеграция (инклюзия) как закономерный этап развития системы образования // Инклюзивное образование. – 2010. – № 1. – С. 15–27.
8. Назарова Н. Н. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения // Социальная педагогика. – 2010. – № 1. – С. 77–87.
9. Алехина С. В., Кутепова Е. Н. Организация инклюзивного образования для детей с ограниченными возможностями здоровья : учеб. пособие. – М. : МГППУ, 2013. – 240 с.

10. Международная классификация функционирования, ограничений жизнедеятельности и здоровья. – Женева : Всемирная организация здравоохранения, 2001. – 342 с.